

**Een archeologisch bureau-onderzoek
(BO) en inventariserend veldonderzoek
(IVO) door middel van boringen, aan de
Utrechtseweg 220 te Oosterbeek,
gemeente Renkum (Gld.)**

W.J.F. Thijs & A.J. Wullink

ARC-Rapporten 2007-89

Geldermalsen
21 februari 2008
ISSN 1574-6887

Colofon

Een archeologisch bureau-onderzoek (BO) en inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van boringen, aan de Utrechtseweg 220 te Oosterbeek, gemeente Renkum (Gld.)

ARC-Rapporten 2007-89
ARC-Projectcode 2007/279

Opdrachtgever
SAB
Bevoegd gezag
Gemeente Renkum
Beheer en plaats van documentatie
Archaeological Research & Consultancy

ARCHIS nummer bureau-onderzoek
25514
ARCHIS nummer booronderzoek
25515

Tekst
W.J.F. Thijs & A.J. Wullink
Afbeeldingen
W.J.F. Thijs
Redactie
N. van Malssen

Status
definitieve versie

Autorisatie — C.G. Koopstra

Uitgegeven door
ARC bv
Postbus 66
4190 CB Geldermalsen

ISSN 1574-6887

Geldermalsen, 21 februari 2008

Een recente lijst van de ARC-Rapporten is te vinden op www.arcbv.nl

1 Inleiding

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

Aanleiding tot het onderzoek is de voorgenomen uitbreiding van het gebouw op de locatie. Bij de bouwwerkzaamheden zullen mogelijk archeologische waarden worden bedreigd. Conform de per 1 september 2007 in werking getreden Wet op de archeologische monumentenzorg dient eerst de archeologische waarde van de locatie in kaart te worden gebracht. SAB Arnhem heeft aan Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) opdracht verleend voor het uitvoeren van een archeologisch bureau-onderzoek en een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen op een locatie aan de Utrechtseweg 220 te Oosterbeek. Het veldwerk is op november 2007 uitgevoerd door ir. W.J.F. Thijs. Het bureau-onderzoek is eveneens uitgevoerd door W.J.F. Thijs. Het bureau-onderzoek en het inventariserend veldonderzoek zijn uitgevoerd conform de eisen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.1.

1.2 Ligging en beschrijving van het onderzoeksgebied

De onderzoekslocatie ligt ten zuiden van de Utrechtseweg. Op de locatie staat momenteel een kerkgebouw. De oppervlakte van het te onderzoeken gebied is circa 500 m². De ligging van de locatie is weergegeven op afbeelding 1. Aan de oost- en noordzijde van de kerk zal een uitbouw plaatsvinden.

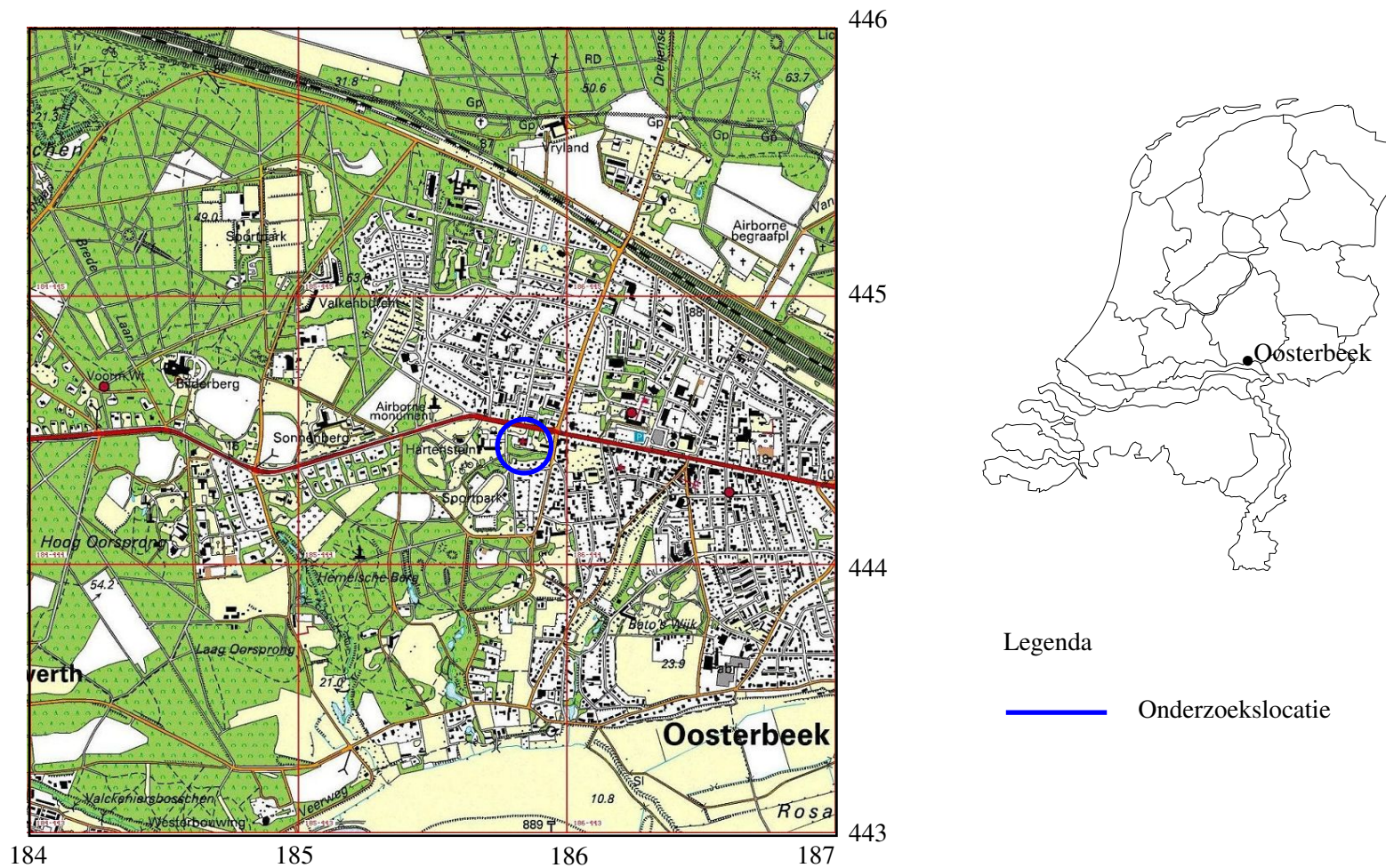
1.3 Objectgegevens

Provincie	Gelderland
Gemeente	Renkum
Plaats	Oosterbeek
Toponiem	Utrechtseweg
Kaartblad	40A
Coördinaten	SW: 185.820/444.427 NE: 185.870/444.469 NW: 185.827/444.471 SE: 185.866/444.424
Geologie	Gestuwde Pleistocene formaties
Geomorfologie	Hoge stuwwal
Bodem	Holtpodzolgrond

1.4 Doel van het onderzoek

Doel van het archeologisch bureau-onderzoek is het, aan de hand van bekende gegevens, opstellen van een specifiek archeologisch verwachtingsmodel voor de onderzoekslocaties. Om tot dit verwachtingsmodel te komen wordt gekeken naar de huidige situatie, de historische situatie en bekende archeologische en aardwetenschappelijke waarden.

Het inventariserend veldonderzoek (IVO) dient ertoe, het voorgestelde verwachtingsmodel te verifiëren dan wel aan te vullen. Het IVO verloopt in drie

Afbeelding 1 Topografische kaart van de onderzoekslocatie en omgeving, voorzien van RD-coördinaten. Bron: Topografische Dienst Nederland.

stappen: verkennend, karterend en waarderend. Het verkennende onderzoek richt zich op de bodemopbouw en mogelijke bodemverstoringen, die de archeologische trefkans kunnen beïnvloeden. Het karterende onderzoek of er archeologische waarden aanwezig zijn en het waarderende onderzoek bepaald de waarde van eventueel aanwezige archeologie. Het hier beschreven IVO is uitgevoerd als karterend booronderzoek.

1.5 Werkwijze

Bureau-onderzoek

Een beschrijving van de huidige situatie en de effecten van de geplande bodemingrepen op het bodemarchief wordt gegeven aan de hand van topografisch kaartmateriaal, gegevens van milieukundig onderzoek, gegevens en plannen van de opdrachtgever, luchtfoto's en, indien van toepassing, informatie van omwonenden.

Voor een beschrijving van de historische situatie wordt gebruik gemaakt van historisch-topografisch kaartmateriaal. Voor gebieden gelegen buiten de centra van oude steden beperkt dit kaartmateriaal zich meestal tot de 19e en 20e eeuw, te beginnen bij de kadastrale kaart van 1846 (www.watwaswaar.nl). Naast dit kaartmateriaal wordt ook gebruik gemaakt van de website van KennisInfrastructuur Cultuur-Historie (KICH; www.kich.nl), waar onder andere informatie is te vinden over de ontginningsgeschiedenis en verkavelingsveranderingen. Verder is gebruik gemaakt van de cultuurhistorische waardenkaart van de provincie Gelderland.

Voor de bekende aardwetenschappelijke waarden wordt gebruik gemaakt van geologische, geomorfologische en bodemkundige kaarten. Voor de archeologische waarden wordt gebruik gemaakt van Archis, de online archeologische database van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) en de Archeologische Monumenten Kaart (AMK), alsmede van informatie over eerder gedaan onderzoek en archeologische waarnemingen.

Inventariserend veldonderzoek

Het inventariserend veldonderzoek is uitgevoerd als een karterend booronderzoek. Dit onderzoek moet inzicht geven in de bodemopbouw, alsmede de aan-/ of afwezigheid van archeologie. Met dit doel zijn 4 boringen geplaatst tot minimaal 200 cm –mv. Voor het boren is gebruik gemaakt van een edelmanboor met een diameter van 12 cm. De boorkernen zijn zorgvuldig uitgelegd, waarbij de opeenvolgende bodemlagen precies konden worden beschreven en opgemeten. Het opgeboorde materiaal is gezeefd en doorzocht op het voorkomen van archeologische indicatoren. Lagen die archeologische indicatoren bevatten, zijn bemonsterd en gezeefd over een zeef met een maaswijdte van 4 mm. De boringen zijn beschreven volgens de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode (ASB).

2 Bureau-onderzoek

2.1 Aardwetenschappelijke waarden

Oosterbeek ligt op de westelijke uitloper van de Veluwezoom. Dit is de zuidrand van het Veluwe-masief, een stuwwallen-complex dat is gevormd tijdens het Saale-glaciaal (370.000 – 130.000 jaar geleden). In die periode werden Noord- en Midden-Nederland bedekt door landijs uit Scandinavië. In Midden-Nederland werden oudere, fluviaatiele afzettingen door dit landijs opgestuwd, waardoor deze stuwwallen ontstonden. Deze fluviaatiele afzettingen bestaan overwegend uit grove zanden en grinden. Tijdens de laatste ijstijd, het Weichselien (115.000 – 10.000 jaar geleden), ontstonden er, omdat het smeltwater door de permafrost niet de grond in kon, sneeuwsmeltwaterdalen. Deze dalen bevatten door de afwezigheid van permafrost geen water meer en staan daarom bekend als droge dalen. Op de flanken van de stuwwallen werd dekzand afgezet. Tijdens het Holoceen (vanaf 10.000 jaar geleden) raakte de stuwwal begroeid en vond er geen erosie meer plaats (De Mulder et al. 2003); (Berendsen 2004).

Op de geomorfologische kaart (bijlage 1) staat de locatie aangegeven als bebouwing. Gezien de omliggende klassen ligt deze bebouwing waarschijnlijk op de geomorfologische eenheid hoge stuwwal. Ten zuidoosten en zuidwesten liggen meerdere droge dalen, die in zuidelijke richting lopen. Volgens de bodemkaart (bijlage 2) bestaat de bodem ter plaatse van de onderzoekslocatie uit grof zand, waarin zich een holtpodzolbodem heeft ontwikkeld. Dit is een podzolbodem met een dunne A-horizont en een duidelijke ijzerinspoelingshorizont. De bodem heeft grondwatertrap VII; dit betekent dat de grondwaterspiegel zich minder dan 5 maanden per jaar tussen 80 en 120 cm –mv bevindt en de overige tijd beneden 120 cm –mv.

2.2 Archeologische waarden

De stuwwal heeft volgens de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW; zie bijlage 3) een hoge archeologische trefkans. Deze hoge trefkans blijkt uit de aanwezigheid van een aantal archeologische monumenten en waarnemingen in de omgeving van de onderzoekslocatie. Ten noordwesten van de onderzoekslocatie liggen twee monumenten, zoals vermeld op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK). Dit betreffen twee grafheuvels uit het Laat-Neolithicum en de Bronstijd. De meeste archeologische waarnemingen die zijn gedaan houden verband met de grafheuvels. Ten zuiden van de onderzoekslocatie is een waarneming bekend uit de Romeinse Tijd. Hier zijn een aantal munten gevonden. De documentatie hiervan is echter zeer summier.

2.3 Historische situatie

Op kaarten daterend uit 1846 en 1900 (afbeelding 2 en 3) blijkt dat al in het begin van de 19e eeuw aan beide zijden van de Utrechtseweg bebouwing aanwezig was. Volgens de opdrachtgever heeft op de locatie in het verleden ook bebouwing bestaan. Deze in 1950 gesloopt. Op de locatie is later de Goede Herderkerk gevestigd. De locatie ligt in een relatief nieuw deel van de dorpskern van Oosterbeek.

Afbeelding 2 De onderzoekslocatie (blauwe lijn) op de kadastrale kaart van 1846. Bron: www.dewoonomgeving.nl

Afbeelding 3 De onderzoekslocatie (blauwe cirkel) op een topografische kaart uit 1900. Bron: www.kich.nl

De omliggende structuren zijn veelal ontstaan voor de Middeleeuwen (historisch-geografische kaart van de provincie Gelderland¹).

2.4 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

De onderzoekslocatie ligt op de westelijke uitloper van de Veluwezoom, de meest zuidelijke Veluwe-stuwwal. De stuwwal heeft een hoge archeologische trefkans. Tijdens het Laat-Neolithicum, de Bronstijd en mogelijk de IJzertijd werden op de stuwwal grafheuvels aangelegd. Ten noordwesten van de onderzoekslocatie bevinden zich twee grafheuvels. Op de onderzoekslocatie kunnen dus *off-site* sporen en vondsten verwacht worden van nederzettingen rondom de stuwwal, uit de periode Laat Neolithicum – IJzertijd en vondsten die verband houden met grafheuvels op de stuwwal. Gezien de inventarisaties van grafheuvels die in het verleden zijn verricht in de omgeving, zullen er op de locatie geen grafheuvels aanwezig zijn. Naast archeologische resten uit de hiervoor genoemde periode kunnen er ook *off-site* archeologische resten worden aangetroffen uit later periodes (Romeinse Tijd, Middeleeuwen en Nieuwe Tijd).

Archeologische vondsten en sporen zijn in podzolbodems te verwachten onder de A-horizont. Door de lage grondwaterstand zullen voornamelijk anorganische zaken bewaard zijn: aardewerk, (vuur)stenen artefacten en houtskool en eventueel metaal. Door dat de er *off-site* archeologica worden verwacht, zal er sprake zijn van een lage vondstdichtheid. Of er nog archeologische resten aanwezig zijn, hangt af van de intactheid van het bodemprofiel. Op de locatie is in het verleden een villa aanwezig geweest, die is gesloopt. Mogelijk is hierbij de bodem verstoord. Mogelijk heeft er tijdens de bouw van de kerk ook verstoring plaatsgevonden.

3 Inventariserend veldonderzoek

De locatie van de boorpunten wordt weergegeven in bijlage 4. De bodemopbouw wordt weergegeven in bijlagen 5. De gehele onderzoekslocatie is opgehoogd met 0,5 tot 1,0 m puinhoudend materiaal. Dit materiaal is waarschijnlijk gebruikt om het perceel op een gelijk niveau te krijgen met de Utrechtseweg. Mogelijk is dit materiaal afkomstig van de sloop van de villa en de bouw van de kerk. Onder de puinlaag is in alle boringen de B-horizont van de oorspronkelijk aanwezige holt-podzol nog te herkennen. Deze laag bestaat uit zwak grindhoudend zwak siltig matig fijn geelbruin tot oranjebruin zand. Alleen in boring 1 is ook de A-horizont van deze podzol nog te herkennen. Ook de oorspronkelijke A-horizont en B-horizont van de podzol in deze boring zijn verrommeld getuige de aanwezigheid van baksteen. Op de rest de onderzoekslocatie is de oorspronkelijke A-horizont niet meer te herkennen. Mogelijk is deze vermengd met het ophoogpakket of is deze afgetopt. De C-horizont op de locatie bestaat uit matig grof geelgrijs zwak tot matig grindhoudend zand. In boring 2 is een sterk zandige leemlaag aangetroffen. In het ophogingspakket zijn baksteen en steenkool aangetroffen. Onder dit pakket is in de A- en B-horizont van boring 1 baksteen aangetroffen tot een diepte van 1,9 m-mv. Aan de zuidzijde van de kerk is verstoring van het bodemprofiel minder diep,

¹<http://geodata2.prv.gelderland.nl/apps/chw/>

maximaal 0,6 m-mv in boring 3. Buiten het baksteen en de steenkool zijn er geen archeologica aangetroffen.

4 Conclusies

De onderzoekslocatie ligt op een hoge stuwwal van de zuidelijke Veluwe. De onderzoekslocatie heeft een hoge trefkans voor archeologica uit de periode Laat Neolithicum – IJzertijd en vondsten die verband houden met grafheuvels op de stuwwal. Naast archeologische resten uit de hiervoor genoemde periode kunnen er ook *off-site* archeologische resten worden aangetroffen uit later periodes (Romeinse Tijd, Middeleeuwen en Nieuwe Tijd). Op de locatie is een recente ophooglaag van 0,5 tot 1,0 m dik aangetroffen. Het bodem profiel hieronder is deels intact; er wordt nog een B-horizont aangetroffen. In boring 1 wordt ook nog een A-horizont aangetroffen, maar het aanwezig puin wijst op een recente verstoring.

5 Aanbeveling

Bij het IVO is geconstateerd dat het bodemprofiel onder de onderzoekslocatie deels intact is. Daarom valt niet uit te sluiten dat er zich in de bodem archeologische resten bevinden. Het IVO is uitgevoerd als een karterend booronderzoek, waarbij lagen die archeologische indicatoren kunnen bevatten zijn bemonsterd en gezeefd. Hierbij zijn geen archeologische resten aangetroffen. Op basis hiervan wordt de aanbeveling gedaan dat verder archeologisch onderzoek niet nodig is. Deze aanbeveling is door het bevoegd gezag, de gemeente Renkum, overgenomen; de locatie is hierbij dan ook vrijgegeven. De archeologische meldingsplicht voor de locatie blijft echter wel bestaan. Mochten er tijdens graafwerkzaamheden alsnog archeologica worden aangetroffen, dan dient dit onverwijld aan het bevoegd gezag gemeld te worden.

Literatuur

Berendsen, H.J.A., 2004. *De vorming van het land*. Assen (Fysische geografie van Nederland). Vierde, geheel herziene druk.

Mulder, E.F.J. de et al., 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten.

28-11-2007

186473 / 444962

185195 / 443918

Legenda

- HUIZEN
- TOP10 ((c)TDN)
- GEOMORFOLOGIE ((c)Alterra)**
 - Wanden
 - Hoge heuvels en ruggen
 - Terpen
 - Hoge duinen
 - Plateaus
 - Terrassen
 - Plateau-achtige vormen
 - Waaivormige glooiingen
 - Niet-waaivormige glooiingen
 - Lage ruggen en heuvels
 - Welvingen
 - Vlakten
 - Laagten
 - Ondiepe dalen
 - Matig diepe dalen
 - Diepe dalen
 - Water
 - Bebouwing
 - Overig (Dijken etc)

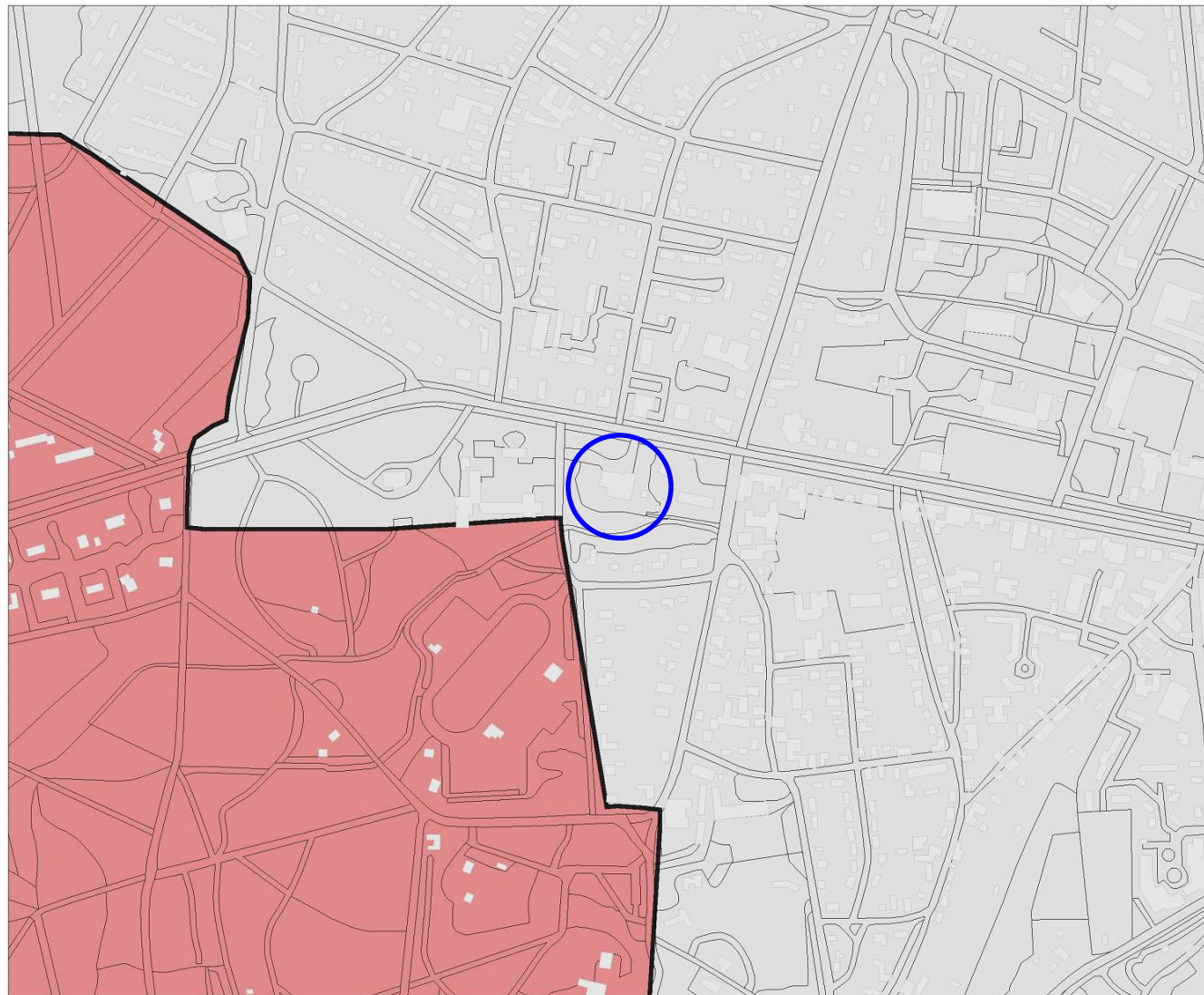

Archis2

rijksdienst voor
archeologie,
cultuurlandschap
en monumenten

186473 / 444962

Legenda

- HUIZEN
- TOP10 ((c)TDN)
- BODEM ((c)Alterra)**
- Associaties
- Brikgronden
- Bebouwing
- Dijk, bovenlandstrook
- Dikke eerdgronden
- Fluviale afz ouder pleistoceen
- Groeve, gegraven, mijnstort
- Kalksteenverweringsgronden
- Oude rivierkleigronden
- Overige oude kleigronden
- Ondiepe keileemgronden
- Leemgronden
- Zeekleigronden
- Mariene afz ouder pleistoceen
- Niet-gerijpte minerale gronden
- Oude bewoningsplaatsen
- Rivierkleigronden
- Kalkh lutumarme gronden
- Veengronden
- Moerige gronden
- Water, moeras
- Podzolgronden
- Kalkloze zandgronden
- Kalkhoudende zandgronden

0 100 m

Archis2

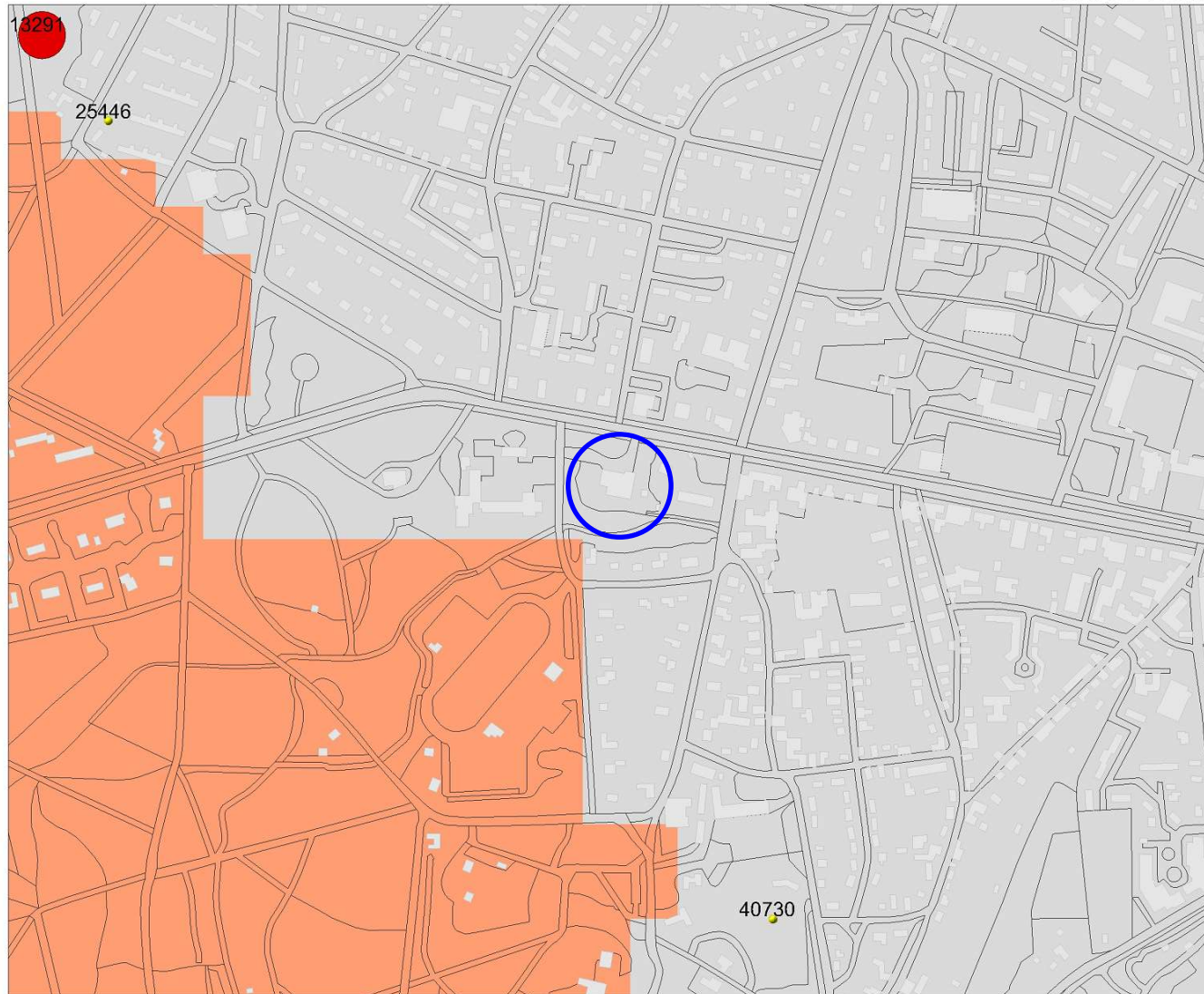
rijksdienst voor
archeologie,
cultuurlandschap
en monumenten

185195 / 443918

28-11-2007

186473 / 444962

185195 / 443918

Legenda

- WAARNEMINGEN
- MONUMENTEN**
 - archeologische betekenis
 - archeologische waarde
 - hoge archeologische waarde
 - zeer hoge archeologische waarde
 - zeer hoge arch waarde, beschermd
- HUIZEN
- TOP10 ((c)TDN)
- IKAW**
 - zeer lage trefkans
 - lage trefkans
 - middelhoge trefkans
 - hoge trefkans
 - lage trefkans (water)
 - middelhoge trefkans (water)
 - hoge trefkans (water)
 - water
 - niet gekarteerd

0 100 m

N

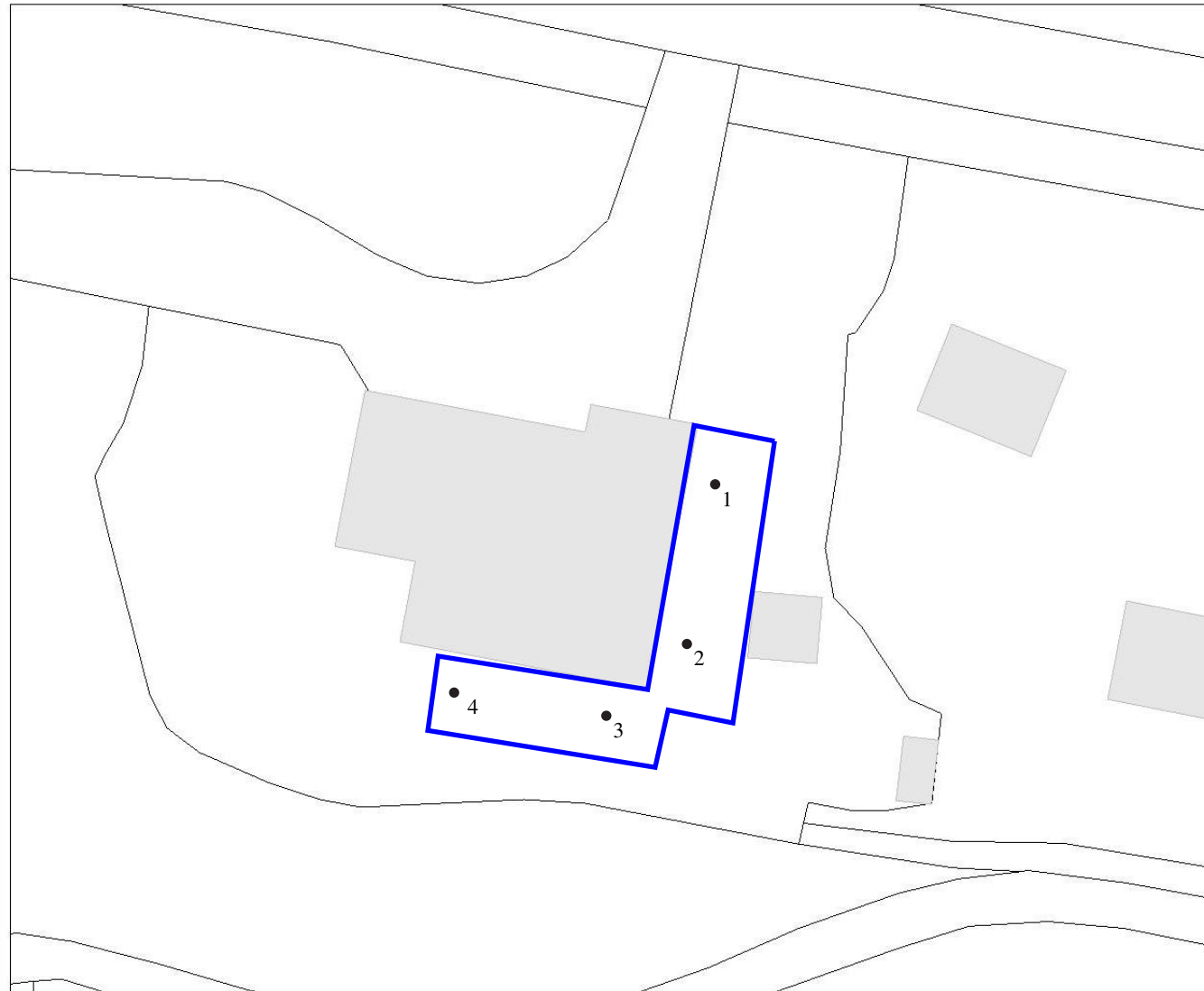
Archis2

rijksdienst voor
archeologie,
cultuurlandschap
en monumenten

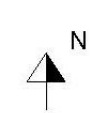
28-11-2007

185911 / 444514

Legenda

- HUIZEN
- TOP10 ((c)TDN)
- Boring

Archis2

rijksdienst voor
archeologie,
cultuurlandschap
en monumenten

185783 / 444409

Bijlage 4 Locatie van de boorpunten op de onderzoekslocatie (blauw omlijnd). Kaart: W.J.F Thijs.

Bijlage 5 Boorstaten

De volgende afkortingen worden in de boorstaten gebruikt.

grondsoort (onderdeel lithologie)		grind (onderdeel van lithologie)	
L	leem	g1	zwak grindig
Z	zand	g2	matig grindig
bijmengsel (onderdeel lithologie)		g3	sterk grindig
s1	zwak siltig		
s2	matig siltig		
z3	sterk zandig		

boring 1 *RD-X: 185.858. RD-Y: 444.463. Maaiveld: 52,50. Boormethode: edelmanboring.*

<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens</i>	
120 Zs1g1	geelbruin	geleidelijk	<i>Zandmediaanklasse: matig fijn. Archeologische indicatoren: baksteen, spoor. Opmerkingen: Rommelig, zwak glas en puinhoudend.</i>
170 Zs1	donker bruin	geleidelijk	<i>Zandmediaanklasse: matig fijn. Archeologische indicatoren: baksteen, spoor.</i>
190 Zs2g1	bruingeel	geleidelijk	<i>Zandmediaanklasse: matig fijn. Archeologische indicatoren: baksteen, weinig.</i>
220 Zs2g2	oranjebruin	gestaakt	<i>Zandmediaanklasse: matig grof.</i>

boring 2 *RD-X: 185.855. RD-Y: 444.446. Maaiveld: 52,50. Boormethode: edelmanboring.*

<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens</i>	
110 Zs1g1	donker bruin	scherp	<i>Zandmediaanklasse: matig fijn. Archeologische indicatoren: baksteen, weinig. Opmerkingen: zwak puin- en steenkoolhoudend.</i>
180 Zs2g2	bruingeel	scherp	<i>Zandmediaanklasse: matig grof.</i>
200 Zs2g3	bruinoranje	scherp	<i>Zandmediaanklasse: matig grof.</i>
230 Lz3	geel	beëindigd	

boring 3 *RD-X: 185.843. RD-Y: 444.439. Maaiveld: 52,00. Boormethode: edelmanboring.*

<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens</i>	
60 Zs1g1	bruin	scherp	<i>Zandmediaanklasse: matig fijn. Opmerkingen: rommelig.</i>
90 Zs1g1	geelbruin	scherp	<i>Zandmediaanklasse: matig fijn.</i>
150 Zs1g2	grijsgeel	beëindigd	<i>Zandmediaanklasse: matig grof.</i>

boring 4 *RD-X: 185.828. RD-Y: 444.442. Maaiveld: 52,00. Boormethode: edelmanboring.*

<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens</i>	
50 Zs1g2	donker bruin	scherp	<i>Zandmediaanklasse: matig fijn. Archeologische indicatoren: baksteen, spoor. Opmerkingen: rommelig.</i>
110 Zs1g2	geelbruin	scherp	<i>Zandmediaanklasse: matig fijn.</i>
140 Zs1g2	grijsgeel	beëindigd	<i>Zandmediaanklasse: matig grof.</i>
